

Makale Geliş | Received: 15.08.2023
Makale Kabul | Accepted: 11.10.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1344093

Nurhayat ÇALIŞKAN AKÇETİN

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Muğla, TR
Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Muğla, TR
0000-0003-3958-7542
nurhayatakcetin@mu.edu.tr

Eğitim, Felsefe ve P4C

Öz: Eğitim, çeşitli disiplinleri ve yaklaşımları kapsayan çok yönlü bir alandır. Eğitimin önemli bir yönü, öğretme ve öğrenme uygulamalarını şekillendiren felsefi temelidir. Her alanda olduğu gibi eğitim alanında da teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek hem dünyada hem de ülkemizde büyük önem taşımaktadır. Yapılacak yeni çalışmalar, geliştirilecek yeni yöntem ve teknikler yeni fikirlerin oluşmasını da sağlayacaktır. Eğitim-öğretim sistemimizde karşılaşılan en büyük sıkıntılardan biri ezberci modeldir. Felsefe bu kısıktan kurtulmanın en önemli ayağını oluşturmaktadır. Çünkü düşünen, sorgulayan, eleştiren bireyler hem kalıcı öğrenir hem de özgün fikirler üretebilirler. Dolayısıyla felsefe hayatın içinde olan bir etkinliktir ve olaylara eğitim sonucu kazanılan bu felsefi tutumla bakılır. Bunun önemini kavrayan ülkeler çocukları merkeze alan eğitim-öğretim sistemleri geliştirmeye başlamıştır. Bundan dolayı son yıllarda P4C, eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya dayalı öğrenmeyi destekleyen etkili bir eğitim yaklaşımı olarak kabul görmüştür. Ülkemizde de bu yönde bir eğilim vardır. Bu makalede eğitim ve felsefe çerçevesinde P4C uygulamaları ele alınarak, onun eğitim üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Felsefe, P4C, Sorgulama, Eleştirel Düşünme.

Education, Philosophy and P4C

Abstract: Education is a multifaceted field encompassing various disciplines and approaches. An important aspect of education is its philosophical foundation that shapes teaching and learning practices. As in every field, keeping up with technological developments in the field of education is of great importance both in the world and in our country. New studies to be done, new methods and techniques to be developed will also provide new ideas. One of the biggest problems encountered in our education system is the rote learning model. Philosophy is the most important pillar to get rid of this pincer. Because individuals who think, question and criticize can both learn permanently and produce original ideas. Therefore, philosophy is an activity in life and events are viewed with this philosophical attitude gained through education. Understanding the importance of

this, countries have started to develop education and training systems that put children at the center. Therefore, in recent years, P4C has been recognized as an effective educational approach that supports critical thinking and inquiry-based learning. There is also a trend in this direction in our country. In this article, P4C applications will be discussed within the framework of education and philosophy and its effects on education will be evaluated.

Keywords: Education, Philosophy, P4C, Questioning, Critical Thinking.

Giriş

Tarih boyunca eğitim ve öğretim faaliyeti, insanın kendini yetiştirmesiyle yakından ilgili olmuştur. Bir toplumun gelişmesinin, ilerlemesinin, kemâle ermesinin temelinde eğitim ve öğretim vardır. Antik Yunan'da "bilgelik sevgisi", bilgi elde etme arzusunu ifade etmektedir. Bu çaba İslâm felsefe geleneğinde "hikmet sevgisi" olarak adlandırılmış ve Aristoteles "muallim-i evvel", yani ilk öğretmen olarak nitelendirilmiştir (Çubukçu 1977: 24). Dolayısıyla muallim/öğretmen bilge kişidir. Orta Çağlarda (özellikle Batı'da) bu rolü din adamları üstlenmiştir. Bu dönemde halkı yetiştiren, bir anlamda ruhlara istikamet veren onlardır. Rönesans'tan sonra ise laboratuvarlarda, atölyelerde tabiat olaylarını inceleyen, araştıran kişiler ön plana çıkmıştır (Topçu 2017: 64). Artık her alanda olduğu gibi eğitim alanında da teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek hem dünya hem de ülkemiz için büyük önem taşımaktadır. Yapılacak yeni çalışmalar, geliştirilecek yeni yöntem ve teknikler yeni fikirlerin oluşmasını da sağlayacaktır.

İbn Haldun'un (1332-1406) dediği gibi "çocukların eğitimi daha fazla köklü olup, daha sonraki yaşlarda alınan eğitime ve öğretime esas teşkil eder" (İbn Haldun 2015: 986-987). Bu yüzden çocukların eğitimi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de özellikle son dönemlerde çok önemsenmektedir. Evrensel doğru bir eğitim sisteminin temellendirilmesinin güçlüğünden dolayı, ülkeler kendi kültürel kimliklerine göre/uygun eğitim sistemleri geliştirme yoluna gitmiştir. Tabi bunu yaparken öncelikle sorunun ne olduğu etraflıca belirlenmelidir. Problemi çözmeye bu tespitle başlamak gerekir. Eğitim için sürekli yenilenen, çağa uydurulan yöntem ve teknikler karşısında öğretmen ve öğrenciler çoğu zaman bu aktif yapıya ayak

uyduramamaktadır. Kendi eğitim-öğretim sistemimizde belki de karşılaşılan en büyük sıkıntılardan biri ezberci/sabit modeldir. Bu sistemde çocuklar verilen ezberleyip sınavlardan yüksek not almaya teşvik edilir. Oysa düşünerek, sorgulayarak cevaplara kendilerinin ulaşmalarını sağlayacak bir prosedürden yoksundurlar. Felsefe bu kısıktan kurtulmanın en önemli ayağını oluşturmaktadır. Çünkü düşünen, sorgulayan, eleştiren bireyler hem kalıcı olarak öğrenir hem de özgün fikirler üretebilirler. Zihnin tembelliğini felsefe açar. Bu bağlamda felsefe eğitimi, bir farkındalık eğitimidir. Dahası felsefe özgürlük, adalet, mutluluk, doğruluk, dürüstlük, erdem, güzellik gibi kavramların neliğinin sorulduğu monotonluktan uzak bir eylem, bir etkinliktir.

Tabi ki bir kişi yetişkinliğe adım attığı için otomatik olarak eleştirel bir düşünür haline gelmez. Karmaşık düşünme de ne doğuştan gelir ne de sihirlidir. Bu tarz düşünmeyi teşvik etmek teknik, tekrar ve ezber yoluyla değil, praksis yoluyla gerçekleşir (Daniel & Auriac 2011: 421). Bunun önemini kavrayan ülkeler çocukları merkeze alan praksise dayalı eğitim-öğretim sistemleri geliştirmeye başlamıştır. Son zamanlarda ülkemizde de bu yönde bir eğilim söz konusudur. Çünkü kişi erken yaşta sorgulamaya, eleştirmeye, istişare etmeye başlarsa, tüm hayatını etkileyen bir karakter kazanmış olur. Bunun için sınıfta/grupta felsefi sorgulamanın kullanılmasını teşvik eden P4C (*Philosophy for Children-Çocuklar İçin Felsefe*) çocukların eğitimi noktasında son dönemlerde popülerlik kazanmaya başlayan bir eğitim modeli haline gelmiştir. Farkına varıldığı gibi çocukların da aslında büyükler gibi göz ardı edilmemesi gereken soruları vardır. P4C çocukların bu soru sorma ve dolayısıyla meraklı yapısını canlı tutarak, sorgulama, eleştirel düşünme becerileri ile birlikte diyalog ve toplumsal yargı becerilerini de geliştirmelerine destek olduğu için, özellikle eğitimciler tarafından benimsenmiş ve giderek yaygınlaşmıştır.

Bu makale P4C'nin tüm dünyada olduğu gibi kendi eğitim-öğretim sistemimiz açısından da büyük önem taşıdığı düşüncesiyle kaleme alınmıştır.

P4C'nin tanımı, tarihsel gelişimi, P4C eğitim modeli, amacı ve hedefleri ortaya koyularak, P4C etkinliğinin nasıl olması gerektiği, öğretmenin/kolaylaştırıcının bu eğitim modelindeki rolü ve işlevi yaptığımız bu çalışma açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla eğitim ve felsefe çerçevesinde P4C uygulamaları ele alınarak, onun eğitim üzerindeki etkileri de değerlendirilecektir.

P4C Kapsamında Eğitim ve Felsefe

'Eğitim' sözcüğünün TDK Türkçe Sözlüğü'ndeki anlamı "çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme"dir (TDK 2023). Felsefe kavramı ise Grekçeden gelir. "Grekçe *philosophy* (philosophos) sözcüğü *sophos* sözcüğüne karşıt oluşmuştur. Kendisinde bilgi bulunan, bilen, kimseden ayrı olarak bilgiyi seven anlamına gelir." Felsefenin tarih boyunca birçok tanımı yapılmıştır. Örneğin, K. Jaspers'a (1883-1969) göre "...felsefenin özü gerçekliğin elde bulundurulması demek değildir..., felsefe belli bir yolda olma demektir. Felsefenin soruları yanıtlarından daha özlüdür, her yanıt yeni bir soruya dönüşür" (Jaspers 1997: 47). Topçu'ya göre de ilim, "hiçbir menfaat gözetmeyen ve hiçbir tatmin ile nihayetlenmeyen zekâyı sonsuzluğa doğru götüren tanıma aşkıdır" (Topçu 2017: 37).

Eğitimin ne olduğuna ilişkin sorunun felsefi boyutta da birçok cevabı vardır. Örneğin pragmatistler için eğitim kişiyi yaşantılarını inşa yoluyla yeniden yetiştirme sürecidir. Realistler için yeni kuşağa kültürel mirası aktararak, onları toplumla uyumlu olmaya hazırlama süreci iken; idealistler için insanın bilinçli bir şekilde ve özgürce hakikate varmak için sürdürdüğü sürekli çabadır. Marksistlere göre ise insanı çok yönlü eğiterek doğayı denetleme sonucunda onu değiştirerek üretim yapacak biçimde yetiştirme sürecidir (Sönmez 2009: 36), (Karakaya 2006: 24). Ortak olan ise her eğitimin insanı bilgisel anlamda tatmin edebilmesi ve iyi bir gelecek için maddi ve manevi olgunluğa eriştirebilmesidir. Dolayısıyla "eğitimdeki

amaç, kendisinin ve çevresinin farkında olan, iyi-kötü, doğru-yanlış ve güzel-çirkin ayrımını yapabilecek kadar düşünme yetileri gelişmiş, şuur sahibi insan yetiştirmektir” (Dirican 2017: 173). Bütün alanlarda olduğu gibi eğitimin de felsefeden beslendiği gerçeği, aslında hiçbir bilimin felsefeden ayrı düşünülmemesi gerektiğinin de bir göstergesidir. Eğitimde felsefenin en önemli kazanımı öğrencilerin pasif obje konumundan aktif süje konuma gelmesidir. G. W. F. Hegel’in (1770-1831) dediği üzere “özgürlüğe eriştirecek eğitim, genç insanların erken yaşta kendi doğrularına ve akıllarına başvurabilme alışkanlığı kazanmalarını sağlar” (Vorley 2019: 12).

Filozoflar binlerce yıldır kendi akıllarına başvurarak ‘Adalet nedir?’, ‘Güzellik nedir?’, ‘Gerçek nedir?’, ‘Yapılması gereken doğru şey nedir?’, ‘Bildiklerimden nasıl emin olabilirim?’ gibi soruların cevaplarını aramışlardır. Bu sorular sanıldığı gibi hayatın dışında değil, çoğumuzun özellikle de çocukken merak ettiği, hayatın içinde olan sorulardandır. Hayatlarımızı anlamlandırmak için adalet, doğru ve yanlış, güzellik, bilgi ve gerçeklik gibi fikirlere ihtiyaç duyarız. Fark ettiğimiz bir başka şey de felsefi soruların yanıtlanmasının kolay olmadığıdır. Bu yüzden belki de cevaplardan çok sorular önemlidir. Ayrıca bu sorular son derece kafa karıştırıcıdır, sadece onlar hakkında çok fazla görüş mümkün olduğu için değil, aynı zamanda kendi fikrimizi savunmaya değer kılan şeyin ne olduğunu söylemek kolay olmadığı içindir. Bu, felsefede ‘doğru ya da yanlış cevaplar olmadığı’ ya da felsefenin yalnızca bir fikir meselesi olduğu anlamına gelmez. Bu, çok sayıda insanın onlar hakkında hemfikir olmasının ve kendimiz için bile kalıcı olarak tatmin edici cevaplar bulmanın kolay olmadığı anlamına gelir (Lipman 1980: 2).

Nasıl yaşamamız gerektiği, neyin doğru-yanlış olduğu, şeylerin gerçekten var olup olmadığı gibi soruların pozitif bilimlerin sorularından farklı olarak evrensel genel geçer bir cevabı yoktur. Bunlar felsefenin temel soruları olduğu için felsefe cevapları/karşılığı olmayan boş bir etkinliktir diyemeyiz. Çünkü felsefe bu

sorgulamanın yanı sıra her bireyin kendine özgü cevapları ortaya koyabilmesini sağlayan bir yöntem de sunar. Bu yöntem eleştirel akıl yürütmeyi içerir. Yani felsefe sorgulama sonucunda kendi aklımıza dayanarak bulduğumuz cevapları desteklemek, yani gerekçelendirmek için nedenler arar. Çünkü sadece bir şeyi iddia etmek yetmez. Örneğin başkasının fikrine neden katılmadığınız ve bu konuda kendi fikrinizin ne olduğu hakkında bir argüman sunmanız gerekir. Daha sonra söylediklerinizi desteklemek için genel neden olan bir ilke bulmaya çalışabilirsiniz. Gelen eleştirilere karşı bu ilkenizi savunabilir ya da başka argümanlar geliştirebilirsiniz. Dolayısıyla felsefenin günlük hayatımızdaki tartışmalardan ve akıl yürütmelerden farkı, gerekçeler sunmak ve iddiaları formüle ederken dikkatli açık ve sistematik olmaya çalışmaktır (Gaut & Gaut 2022: 15-16).

Jaspers'a göre de felsefi düşüncenin her zaman bir ilkeye bağlanması gerekir. Her insan bunu kendiliğinden başarmalıdır. Böyle kaynağa dayanarak felsefe çalışmalarını sürdüren bir insan için önemli olan konu çocukların sorularıdır. İnsanı doğrudan doğruya felsefenin derinliğine götürecek anlamda sözleri çocukların ağzından duymak seyrek görülen bir olay değildir. Bu yüzden felsefe çalışan bir insan için çocukların soruları çok önemlidir (Jaspers 1997: 47). Çünkü akıl yürütmeyi çok erken yaşlarda çocuklar da kullanır. Birçok çocuğun akranıyla ya da bir yetişkinle tartışırken şaşırtıcı derece iyi argümanlar ileri sürerek kendi düşüncesini savunduğu görülür. İşte buradan hareketle P4C ile, felsefi yöntemin eğitime dahil edilerek çocukların felsefi yöntem ve kavramlar üzerinden tartışması sağlanabilir mi? sorusunun cevabı aranmıştır. Örneğin:

Bir çocuk şu olaya şaşıyor: «Ben kendimi bir başkası olarak düşünmeye çalışıyorum, sonra bakıyorum ki hep neysem oyum.» Bu çocuk tüm kesinliğin kaynağına değiniyor, bu kendi benliğinin bilincinde oluş bilincidir. O, ben olmanın bilmeceyi karşısında şaşkınlık duyuyor. Bu durumu başka kimse kavrayamaz. Çocuk soru soran bir kimse olarak bu varlık sınırı önünde duruyor. Başka bir çocuk yaratış öyküsünü dinledi: Başlangıçta Tanrı gökleri ve yeri yarattı... bunun üzerine çocuk hemen soruyor: «öyleyse başlangıçtan önce ne vardı?» Bu çocuk sürekli soru sormanın sonsuzluğunu, anlayış yetisinin belli yerde duramayacağını kavradı, onun için kesin yanıt bulma olanağı yoktur (Jaspers 1997: 45).

Bu durumda diyebiliriz ki felsefede, merak ve tatmin duygusunu kamçılayan sorular, cevaplardan daha değerlidir. Zaten P4C uygulamalarında amaç sorulara cevap aramak değildir, bu yüzden belki de uygulamaya başlarken sorulan sorulardan daha fazla soruyla oturum bitirilir. Dolayısıyla çocukların meraklı soruları dikkate değerdir ve bu duyguyu ilerideki yaşlarda da koruyabilmek çok önemlidir. Felsefi olmayan bir konuşmada, bir soruya bir cevapla karşılık verilir. Ancak felsefi bir tartışmada, kişi genellikle bir soruya sorunun anlamını çözmeye çalışarak yanıt verir. Bir çocuğa saatin kaç olduğunu sormak ve onun da "Zaman nedir?" diye sorarak yanıt vermesi buna bir örnektir. Felsefe, çocukların/öğrencilerin soruları irdelemelerini ve varsayımlar üzerinde düşünmelerini sağlayarak böyle bir yöntem sunar. Hem öğretmen hem de öğrenciler metodolojiyle özdeşleştiklerinde ve okul günü boyunca spontane ve teşvik edici düşünmeye başladıklarında, başarının arttığı çok rahat gözlemlenebilir (Lipman 1988: 36).

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, P4C'de yapılan şeyin eğitim felsefesi, siyaset felsefesi vs. de olduğu gibi felsefenin konu olarak çocukları ele alması anlamında "çocuk felsefesi" olmadığıdır. Çocuklar tabii ki henüz felsefe eğitimi almadıkları için felsefenin kavramlarını bilmezler. Fakat felsefenin sorduğu sorular yukarıda da bahsettiğimiz gibi hayatın içinden sorulardır ve tabii ki çocuklar da bu sorularla ve dolayısıyla adalet, mutluluk vs. gibi felsefi kavramlarla bilmeden de olsa meşgul olur ve kendilerince bu kavramları yorumlarlar. Yani bu tür kavramların tarihsel geçmişine ve tanımlanma şekillerine bakmadan sanki ilk kez görüyormuşçasına, tıpkı felsefenin başlangıcında olduğu gibi hayal ve hayret duygusuyla yaklaşırlar. Felsefe de merak duygusuyla başladığı için, çocukların merak duygusuyla sorduğu sorular felsefenin de sorularıdır. Yani merak duygusunun tetiklediği bir soruşturma vardır. Yetişkinlerin de bu tarz soruları olsa bile çoğu zaman kendilerinin verebileceği cevapları da yoktur. Bundan dolayı çocuklar bu tarz sorular sorduğunda yetişkinler genelde cevaplamaktan kaçınırlar.

Oysa çocukların soru sorma duygusunu söndürmemek için çocuklarla birlikte bu sorular üzerine sohbet edilmesi gerekir.

P4C uygulamalarında çocuklarla yapılan bu sohbet/felsefi tartışma çeşitlendirilerek birtakım yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin bir yetişkin ile çocuğun birlikte merak duygusunun tetiklediği bir kavramı sorgulaması Sokrates'in kavram soruşturma tekniğine (diyalog, doğurtma, çürütme vs.) benzetildiği için '*Sokrates yöntemi*' olarak isimlendirilir. Bunun yanı sıra hayal yoluyla düşünce üretmek için kullanılan '*beyin fırtınası yöntemi*' de P4C uygulamalarında kullanılan yöntemlerden biridir. Burada birbirinden farklı görüşler tartışılarak çocuklarda analiz, sentez ve değerlendirme gibi yüksek bilişsel hedefleri gerçekleştirmek ve yaratıcılığı arttırmak amaçlanır. P4C uygulamalarında kullanılan bir başka yöntem de '*drama yöntemi*'dir. Bu yöntemde kişinin/öğrencinin hayatı boyunca öğrendiklerini duygularıyla doğal bir şekilde eyleme dönüştürerek yeni oluş ve çıkarımlara hazır hale getirmesi söz konusudur. Burada öğrenci hem katılımcı hem de oldukça aktiftir. Dramadaki deneyim gerçeğin yeniden kurgulanması yoluyla sağlanır. P4C uygulamalarında kullanılan '*balık kılıcı yöntemi*'nde ise, bir problemin nedenlerini olduğu gibi alt nedenlerini de tespit etmeyi sağlar. Yani bir problemin olası nedenleri belirlenerek ayrıntılı bir neden-sonuç ilişkisi çıkarılmaya çalışılır (Uyanık vd. 2021: 55-59).

"Neden? Nereden biliyorsun? ... ile ne demek istiyorsun?" gibi varoluşsal sorgulama, bilgiyi gerçek düzeyde işlemeyi ve kavramsal düzeyde daha derin bir anlam bulmaya çalışmayı içerir. Yapılan araştırmalar okul öncesi çocukların bile felsefi sorgulama yapabilecek kapasiteye sahip olduğunu göstermiştir. R. Fisher'ın verdiği bir örnekte 5 yaşındaki Tom, "Zaman durduğunda nereye gider?" diye sormuştur. Tom elbette sorusunu tam olarak anlamamış olabilir, ancak merak ve hayretle doludur. Bu sorgulama kapasitesi zeki davranışların temelinde yatar. Ancak yaşı ilerledikçe Tom'un okulda daha az soru sorması muhtemeldir. İşte bu noktada P4C uygulaması onun dünyayı sorgulama yeteneğini sürdürmesine ve

geliştirmesine yardımcı olacaktır. P4C uygulamalarında oluşturulan 'sorgulama/soruşturma topluluğu' iyi araştırılmış bir pedagojiye ve akıllı davranış alışkanlıklarının geliştirilebileceği öğretim programlarına sahiptir. Bu alışkanlıklar, çocukların belirsiz bir dünyada karşılımlarına çıkan kavramsal sorunlar ve çatışmalarla yüzleşmelerine yardımcı olacaktır (Fisher 2018: 1).

Örneğin dünyada her şeyin (köpekler, ağaçlar, kalemler, insanlar, arabalar), belli işleve uyan bir tasarımı vardır. Bir şeyleri ne kadar dikkatle gözlemlerseniz ve kendinize o şeyin neden belirli şekil, renk, boyut, malzeme vs. şeklinde olduğunu sorarsanız, daha fazla yaratıcılığa duyarlı olursunuz. 'Bizimle ilgili şeyleri yapan ilk kişi kim?' sorusu birçok kişinin erken yaşlarda kendine sorduğu sorulardandır. Doğada her şeyin özel bir amaca uygun bir tasarımı vardır. Peki neden her şeyin bir yaratıcı tasarımı var? (Langrehr 2008: 84-85). İşte bu sorgulama ve merak duygumuzu canlı tutabildiğimiz sürece ve bu sorgulamayı bir metoda ve ilkeye oturtabildiğimiz sürece dünyaya bakışımız değişir. Çocuklarda bu daha canlı tutulabilir, çünkü onlar her şeyi yeni öğrendikleri için henüz düşünceleri şekillenmediğinden dolayı, yetişkinlerden farklı olarak fikirlerini değiştirmeye daha açıktırlar. Jaspers'ın dediği gibi "çocuklarda, yetişkinlerde bulunmayan bir yaratıcılık" (Jaspers 1997: 47) vardır.

Felsefe bu yüzden herkes için olduğu gibi çocuklar için de çok uygundur. Çocuklar yeterli motivasyonla P4C eğitimi aldıktan sonra karmaşık konular hakkında düşünmekten zevk almaya başlarlar. Ancak Lipman kimsenin okulu bu öğrenciler için ilginç hale getirmeyi umursamadığını, kimsenin onların fikirlerini dile getirmelerini ya da öğrenmekten zevk almalarını umursamadığını gözlemler. Oysa onlara da değer verilse ve dikkate alınsalar, örneğin adalet, arkadaşlık ya da dünyanın neden böyle olduğu hakkında sadece onlarla konuşulsa bile bunca zamandır anlayamadıkları keşfedilir. Çünkü kimse onlara danışma zahmetine katlanmamıştır. Ne yazık ki Lipman'ın dediği gibi kısa cevaplar ve hayaller karşısında gerçekleri hatırlamaya yapılan vurgu nedeniyle çocukları hayatın

belirsizliğine hazırlamakta başarısız olmaktayız. Bazı eğitimciler ise çocukların fikirlerini etkilemenin okulun işi olmadığını düşündükleri ve çevrelerindeki insanlarla başlarının derde girmesini istemedikleri için tartışmalı konuları sorgulamaktan çekinmektedir. Ve ayrıca eğitimcilerin işinin kendi kişisel görüşlerini öğrencilerine aşlamak olmadığını düşünürler. Bu konuda bir bakıma haklılar ancak eğer hiçbir şey yapılmazsa -eğer öğretmenler her zaman her konuda tarafsız olurlarsa- okulların, çocuklara görecelilik aşılması tehlikesi de vardır. Teşvik edilmesi gereken şey rasyonel sorgulamadır. Öğretmenler kendi fikirlerini aşlamadan bunu başarabilirler. Yani çocuklar ahlaki ve toplumsal konuları bir topluluk olarak sorgulamalı ve bu konulardaki topluluk perspektiflerinin çeşitliliğini ilk elden deneyimlemelidir. Onlar düşünceli ve anlayışlı bir sınıf sorgulama topluluğuna ait olduklarında, muhtemelen kendileri de düşünceli ve anlayışlı olacaklardır (Lipman 1988: 37).

P4C Tarihsel Gelişimi

Çocuklar ve yetişkinler, yazılı tarihin öncesinden bu yana felsefi soruların peşinden birlikte gitmişlerdir ve çocukların eğitimi tarih boyunca önem verilen bir konu olmuştur. Mesela yetişkinler ile gençler arasındaki felsefi diyalog uygulaması en az Sokrates kadar eskidir (Sharp vd. 2008: 15). İbn Haldun'da verilecek eğitimin hangi metotla verilmesi gerektiği oldukça önemlidir. Ona göre eğitimin en iyi yolu ilmi meseleleri münakaşa ve münazara (tartışarak ve istişare) ederek dili açmak, güçlendirmek ve bol bol ilmi tartışmalar yapmaktır (İbn Haldun 2015: 777-778). J. J. Rousseau'ya (1712-1778) göre çocuklara soyut bilgilerden uzak, daha çok kendisinin araştırmasına dayalı bir eğitim verilmelidir. 12-15 yaş arası da merak uyandırma dönemidir. Yani tam olarak bilgilerin içeriği açıklanmaz, onda merak uyandırarak kendisinin bulması sağlanır (Rousseau 2000: 30-31). Dr. Thomas E. Jackson (1886-1967) ise çocukların felsefe yaparken bağımsız düşünce ve davranış geliştirebilmelerini önemsemiş ve felsefenin okul öncesi ve ilkokul müfredatına dâhil edilmesi gerektiğini savunmuştur (Karakaya 2006: 27). "*Çocuk felsefesi* kavramı, felsefe literatürü içerisinde ilk defa 1953 yılında Karl Jaspers tarafından

kullanılmıştır. Almanca “Kinderphilosophie” veya “Philosophie für Kinder”, İng. “Philosophy for Children” olarak geçen terim; “çocuk” ve “felsefe” kelimelerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur” (Karakaya 2006: 24), (Jaspers 1997: 46).

P4C ise, Columbia Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Amerikalı filozof Matthew Lipman'ın (1923-2010) 1970'lerde uygulamaya yönelik geliştirdiği bir eğitim modelidir. Öncelikle Lipman üniversitedeki öğrencilerinin düşünsel yetilerinin eksikliklerini fark etmiştir. Buradan yola çıkarak felsefe eğitiminin çocukluk döneminde alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Felsefe çocuklara göre ağır bir alan gibi gözükse de çocukların felsefi düşünme becerilerini öğrenebileceğini ve bunun da hayata bakışlarını değiştirebileceğini düşünür. Bu amaçla ortaya koyduğu P4C, çocukların eleştirel düşünme, yaratıcılık, iş birliği, empati ve felsefi düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim modelidir/programıdır. Çocuklar için felsefe eğitimi, çocukların düşünsel yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olurken, aynı zamanda özgüvenlerini artırır ve kendilerini ifade etme becerilerini geliştirir. Ayrıca bu eğitim programı, çocukların felsefi düşünme becerilerini geliştirmelerine, düşüncelerini ifade etmelerine ve farklı bakış açılarına açık olmalarına, dolayısıyla onların hayatları boyunca karşılaşacakları sorunları daha iyi anlamalarına ve çözmelerine yardımcı olur (Özkan 2020: 49-56).

Lipman geliştirdiği bu modelde, Charles Sanders Pierce (1839-1914), J. Dewey (1859-1952) gibi düşünürlerin fikirleriyle geliştirilmiş “Sorgulama/Soruşturma Topluluğu (*Community of Inquiry*)” modelini felsefi sorgulama üzerine uyarlamıştır. Bu öğrenme ortamında felsefi bir konuyu birlikte ele alması gereken bir topluluğun yanı sıra bu topluluğun fikirlerinde ilerleyebilmesini sağlayacak bir de öğretmen/kolaylaştırıcı vardır. Sorgulama/Soruşturma Topluluğu öğrencilerin sosyal yaşam etğine dahil edildiği ve farklı bakış açıları ve açıkça alternatif çözümler üreterek öğrencilerin zihinlerinde sosyo-bilişsel çatışmalar ürettiği bir mikro toplumdur. Bu toplulukta

tüm üyeler ortak amaçlara yönelir, birbirleriyle fikir ve bilgi paylaşırlar ve karşılıklı eleştirilerinde tarafsız ve objektif olmaya çalışırlar. Ayrıca her üye, diğerlerinin inanç ve duygularına ilgi duymaya ve bakış açısı farklılıklarına saygı göstermeye teşvik edilir. Bir sınıf, sorgulama/soruşturma topluluğuna dönüştürüldüğünde, öğrenciler evrensel kavramları ve sosyal yaşamın temel ilkelerini günden güne içselleştirirler. Yavaş yavaş, dışsal motivasyon, ortak sorunu diyalog yoluyla çözmek için gönüllü olarak hareket etmeye yönelik içsel motivasyona dönüşür (Daniel & Auriac 2011: 422).

Lipman ve meslektaşları, öğrencileri hakikat, adalet ve bilgi gibi konularda felsefi tartışmalara katılmaya teşvik eden bir müfredat da geliştirmişlerdir. 80'lerden sonra dünyada popülerlik kazanan P4C için ilk roman, Lipman'ın kaleme aldığı "*Harry Stottlemeier'in Keşfi*"dir. Lipman Felsefi romanını üniversite öncesi gençlerin akıl yürütmeyi ve diyalog kurmayı öğrenmelerine yardımcı olmak için tasarlamıştır. Bu romanın pilot uygulaması yapıp eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği görülünce, Lipman özellikle çocuklar ve öğretmenlere yönelik kaynak kılavuzlar da dahil daha fazla materyal yazmakla ilgilenmeye başlamıştır. Özellikle 1974'ten bu yana Montclair State Üniversitesi'ndeki *Çocuklar için Felsefeyi Geliştirme Enstitüsü* ve ona bağlı merkezler, dünyanın dört bir yanındaki okullarda ve diğer ortamlarda P4C programlarının yaygınlaşmasında büyük ölçüde pay sahibidir (Sharp vd. 2008: 15).

Lipman'ın P4C'ye yönelik eserleri, eleştirel düşünmenin, hayal gücünün ve ahlaki muhakeme becerilerinin gelişiminin önemini vurgular. Çalışmaları, dünyanın dört bir yanındaki eğitimcilere felsefi sorgulamayı sınıflarına dahil etmeleri için ilham vermiştir. P4C'de diyalojik hedefleri oluşturan etik, estetik, siyasi veya metafizik yargılar gibi nihai yargıların, içerik olarak felsefi olması amaçlanmaktadır. Lipman, doğrudan yaşam durumlarını ele alan ve bir tür kararlılık ya da çözüm oluşturan etik, sosyal, politik ve estetik yargılar gibi sonuç yargılarını; sonuç yargılarına katkıda bulunan kimlik, farklılık, çıkarım, nedensellik

ve uygunluk yargıları gibi aracılık eden yargılardan ayırır. P4C'de felsefe, insan deneyiminin boyutları olarak anlaşıldığından, felsefi yargıların biçimi bu sorunlar ve fırsatlarla ilgili olarak neye inanılması, değer verilmesi ya da yapılması gerektiğine dair önermeler olma eğilimindedir. Güdüler arasındaki ayrım gibi aracı yargılar, bir arkadaşlığın nasıl onarılacağı veya sağlığın nasıl iyileştirileceği gibi nihai yargılara katkıda bulunarak nihai anlamlarını elde ederler (Sharp vd. 2008: 21).

P4C'nin tarihsel gelişimi içerisinde bahsedebileceğimiz isimlerden biri de Gareth Matthews (1929-2011)dir. O, sadece çocuklara değil büyüklere de felsefe yapma tutumu kazandırılabilirliğini düşünerek bu yolda çalışmalar gerçekleştirmiştir (Çayır 2015: 26). Lipman'dan sonra özellikle İngiltere'de R. Fisher da P4C oturumlarında kullanıma uygun birçok kitap yazmıştır. Bu yöntemin dünyaya yayılmasında Ann M. Sharp (1942-2010)'ın da büyük rolü vardır. Sharp, dünyadaki tüm çocuk felsefe merkezlerini bir araya getiren *Uluslararası Çocuklarla Felsefi Soruşturma Konseyi*'nin (ICPIC) kurucusudur (Ünal 2023). Lipman, Sharp ile birlikte P4C çalışmalarını geliştirirken çoğunlukla Sokratik yöntemi kullanmıştır. Tıpkı Sokratik diyalog yönteminde olduğu gibi karşıdaki bir şeyler biliyor gözüyle değil, hiçbir şey bilmiyor gözüyle bakılır. Sorulan sorularla düşünmesi ve sorgulaması sağlanır. Diyalog, yatay bir ilişkiyi (hiyerarşik olana karşı), yani ortak bir sorgulamaya katılan iki veya daha fazla kişi arasında özneler arası bir iletişimi varsayar. Diyalog bu anlamda bireysel ve sosyal bir deneyimdir (Daniel & Auriac 2011: 422). Lipman, bu uygulamalarda diyalog oluşturma sürecinde öykülerden yola çıkmış, doğal bir aktivite ve oyun şekline bürünen karşılıklı sohbet ortamında çocukların problemlere karşı çözümlerini ve düşüncelerini anlatmalarını sağlamıştır (Çayır 2015: 15), (Karakaya 2006: 25).

1990'lı yıllarda Lipman ile çalışmaya başlayan Alman felsefeci ve öğretmen Karin Murriss (1956-) ise P4C eğitimini okul öncesi çocuklar için uygulanabilir olması yönünde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Burada öğrenme için

oyunların gücünden yararlanılarak eğitimi eğlenceli hale getirmek amaçlanır (Ludewig & Swan 2007: xi). Kökleşmiş tarihsel yetişkinliğin yapısöküme uğratılması ve çocukların deneyimlerinde ötekileştirilenlere karşılık olarak sosyal normların ve yapıların yeniden inşa edilmesi olasılıkları ve eğitim araştırmalarında yaşlı, engelli, ırkçı, sömürücü ve yerleşimci-sömürgeci mantığının yanlışları hakkında çalışmalar yapmıştır (Murriss 2023).

P4C Eğitimi

T. Wartenberg iki tür eğitim modelinden bahseder. Bunlardan birisi öğretmen merkezli diğeri öğrenci merkezli eğitim modelidir. Öğretmen merkezli eğitim modelinde amaç bilgi edinmektir. Öğrenci bilgisiz, öğretmen bilgili kabul edilir ve gündemi öğretmen belirler. Test ya da klasik sınav yöntemiyle bilgi ölçülür ve bu yüzden de çoğunlukla ezbere dayalıdır. Çünkü öğrenci pasif, öğretmen aktiftir. Ancak öğrenci merkezli öğrenme modelinde amaç öğrencilerin gelişimlerine, konuşma ve kendi görüşlerini ifade etmelerine yardımcı olmaktır. Burada öğrencinin merakı doğrultusunda, öğretmen tartışmaya olanak tanır. Doğal olarak tartışmanın belirleyicisi öğrencilerdir. Oluşan diyalog başarı göstergesidir (Wartenberg 2020: 41). Son elli yılda sınıf içi etkileşim üzerine yapılan çalışmalar, sınıfta hâkim olanın öğretmen konuşması olduğunu ve bu konuşmaların çoğunda açık sorgulamanın eksik olduğunu tutarlı bir şekilde göstermiştir. Bu tür çalışmalar, öğretmen liderliğindeki tartışmalarda genellikle kapalı soruların baskın olduğunu, çocukların yalnızca kısa yanıtlar verdiğini, öğretmen konuşmasının çocukların düşüncelerine nadiren meydan okuduğunu ve öğrenci-öğrenci tartışmasının (dedikodudan ziyade) çok az olduğunu göstermektedir. Müfredatı test etme ve 'kapsama' ihtiyacı, öğrencilerin yaşları ilerledikçe daha az soru sormalarına yol açmaktadır (Fisher 2018: 2).

Bununla birlikte Lipman'a göre genel olarak okullarda gençlere öğretilenlerin çoğunun, içine girmekte olduğumuz dünya için pek de uygun olmadığına ve bilginin hızla eskidiğine dair artan bir farkındalık da söz konusudur.

Bu durumda çocuklar için yapabileceğimiz en önemli şey onlara iyi düşünmeyi öğretmektir. Öğrencilere düşünmeyi öğretmek konusunda ciddiyseniz, bunu sorumlu bir şekilde yapmalıyız. Bu da öğrencilere, sadece her bir bilim dalında uzmanlaşmış kavramlar yerine tüm disiplinlere yayılan kavramları içeren sınıf içi tartışmalar yoluyla düşünme pratiği kazandırmak anlamına gelir. Bu ancak felsefe yoluyla etkili bir şekilde yapılabilir (Lipman 1988: 34). P4C eğitiminde Lipman tarafından tasarlanan felsefi destek materyallerinin amacı, genç nesillerde ortak bir sorunu çözmek için eleştirel düşünmeye ve akranlarıyla diyalog kurma becerisine ilişkin beceri ve tutumları teşvik etmektir. Öğrencilerle felsefi oturumları kolaylaştırmak için önerilen üç adım vardır: “1) Belirsizlikler ve paradokslar içeren bir romanın okunması; 2) Öğrencilerin meraklarını uyandıran ve akranları arasında tartışmak istedikleri belirsiz veya paradoksal durumlarla ilgili sorularını toplamak; 3) Bir grup olarak sorularına yanıt öğeleri oluşturmak için soruşturma topluluğu (CI) içinde bir diyalog yürütmek” (Daniel & Auriac 2011: 422).

Charles Peirce'e göre sorgulamanın en karakteristik özelliği, kişilerin kendi zayıflıklarını keşfetmeyi ve kendi prosedürlerinde hatalı olan şeyleri düzeltmeyi amaçlamasıdır (Lipman 1987: 10). Bu açıdan eleştirel düşünme her şeyden önce bir tekniktir. Eleştirel düşünmenin üç amacı olduğunu söyleyen Daniel ve Auriac eleştirel düşünmeyi öğretmenin birinci amacını eleştirel düşünmeye ilişkin becerilerin aktarımına dayandırır. İkinci amacı, kişisel deneyimle ilgili saygı ve öznellik gibi değerlere öncelik verir. Bu hedef öğrencilerin: a) kişisel deneyimlerini zenginleştirmek için eleştirel düşüncelerine; kendilerini kültürlerinin sınırları içine yerleştirmelerine ve b) akademik programlarının önerdiği içerik unsurları üzerinde düşüncelerine yardımcı olur. Üçüncü bir amaç, eleştirel düşünmeyi öğretmedeki eğitimsel amacın, öğrencileri basitçe kendi kültürlerinin standartlarına, kurallarına, yasalarına ve geleneklerine alıştırmaktan ibaret olmadığını, öğrencileri sorgulayarak eleştirel bir şekilde benimsemeye teşvik etmekten ibaret olduğunu düşünür. Eleştirel düşünmeyi öğretmenin amacının,

gençlerde kişisel ve sosyal deneyimleri geliştirmek için şüpheleri, soruları ve kendini düzeltmeyi teşvik etmek olduğunu varsayar. Bu perspektifte, eleştirel düşünme, bir akranlar topluluğu içinde açık bir diyalogu ve yansıma ile eylem arasında diyalektik bir ilişkiyi ima etmesi bakımından öznelir (Daniel & Auriac 2011: 421-422).

Oluşan bu diyalog ile P4C bireysel sorgulamayı sınıf/grup ortamına taşır ve öğrenciler öğrenilen şey üzerinde kontrol sahibidir (Wartenberg 2020: 41). Bu eğitimde, tartışılmak istenen cesaret, adalet, özgürlük gibi bir kavram doğrultusunda bir uyarın (kitap, gazete haberi, resim, şarkı, vs) seçilir. Burada amaç basit sorular sormakla başlayıp tartışmayı alevlendirerek yavaş yavaş felsefi boyuta çekmektir. Bu bir düşünme eğitimi ya da kavramlar üzerine tartışmadır. Bu tartışma bir sohbet ortamında olduğu için 'Platon bu kavram için şöyle demiştir, Aristoteles böyle demiştir...' demeye gerek yoktur. Aslında eğitim için önemli gerekliliklerden birisi de budur. Eğitim içerisinde tabii ki tarihsel bilgiler verilmelidir, bilgi sonuçta bir şey üzerine inşa edilerek ilerler. Ancak P4C eğitiminde önemli olan nokta bireyin problemini kendisinin nasıl çözdüğüdür ya da örneğin bir kavramın onun için ne ifade ettiğidir. Böylece sadece kim ne demiş ezberciliğinden kurtulur, kendi düşüncelerimizle harmanladığımız için daha kalıcı ve özgün fikirler üretebiliriz.

Bu amaç doğrultusunda Lipman P4C eğitimini önce haftada iki kez, her oturum 40 dakika olmak üzere dokuz hafta boyunca yapmıştır. Fakat burada Lipman'ın ilk deneyiminde fark ettiği şey öncelikle öğretmenlerin bu alanda eğitilmesi gerektiğidir (Lipman 1988: 34). Öğretmen/kolaylaştırıcı, eğitim sisteminin ana unsurlarından biridir. Bundan dolayı o da çocuklarla felsefe yapabilme becerilerini kazanmak için eğitim almalı, deneyim kazanmalı, yeterli bilgi ve donanıma sahip olmalıdır. Bu etkinlik hem öğretmen hem öğrenci için bir arayıştır. Lipman öncelikle eğitmen olarak öğretmenleri eğitir. Bu eğitimde

öğretmen atölyeleri ve çocuk sınıfları birbirine çok benzemektedir, çünkü eğitimci, öğretmenlerle ne yaparsa, öğretmenler de çocuklarla onu yapacaktır.

Öğretmen/kolaylaştırıcının yapması gereken sınıfta düşünceleri adil bir şekilde yönetebilmektir. Her düşünceye önem verdiğini hissettirmeli, ne denirse densin yargıda bulunulmadan dinlemeli, karşıt ya da taraf olan görüşlerin eklenmesini cesaretlendirmeli, teşvik etmeli ve desteklemelidir. Ayrıca öğretmen hiçbir zaman her şeyi bilen bir konumda olmamalı, sorgulama işleminde hem katılımcı hem de yönetici olarak yer alabilmeli, mümkün olduğunca az müdahalede bulunmalı, onların cümlelerini düzeltmeye çalışmamalı, konu hakkındaki düşüncelerini de kendine saklamalıdır (Gönül 2011: 58). Dolayısıyla bir çocuğu felsefi düşünmeye teşvik edecek yeterli ortamın asgari bileşenleri, gerekli donanıma sahip bir öğretmen ve onlar için gerçekten önemli olan şeyleri tartışmaya hazırlanmış bir grup öğrencidir. Felsefenin doğasında yerleşik olan, onu en iyi öğreten sorgulama ve tartışma yöntemidir. Öğretmen, öncelikle tartışma sürecinin hakemi olma anlamında bir otorite figürüdür. Ancak öğretmen, bir hakem olmanın yanı sıra, görevi çocukları sınıf tartışmalarında kendi sorunları hakkında sistemli ve tutarlı akıl yürütmeye teşvik etmek olan bir kolaylaştırıcı olarak görülmelidir. Bu tür tartışmalar çocuklar üzerinde kalıcı etkiler yaratabilir. Bir çocuk bu yaşına kadar her şeyin görüldüğü gibi olduğu varsayımıyla hareket etmiş olabilir ve aniden bazı şeylerin görüldüğünden oldukça farklı olduğunu keşfedebilir. Görünüşte aldatıcı olabilecek bir keşif, o çocuğun tüm hayatını değiştirebilecek niteliktedir (Lipman et al. 1977: 83). Tartışma sırasında bir sorunun cevabı aranırken yeni soruyu da beraberinde getirecektir. Bu durumda her öğrencinin her soruyu ilgi çekici bulması mümkün değildir. Ancak felsefeye ilgisiz olanlara bile ilgi çekici gelen bir soru mutlaka olacaktır. Bu yüzden öğretmen/kolaylaştırıcı sabırlı olmalıdır (White 2022: 5).

Eğitmen, P4C eğitimini verecek olan öğretmenlere romanda, hikâyede, şiirde, masalda okudukları ve eğitmenin yardımıyla fikirleri kendi aralarında

tartıştıkları bir sorgulama topluluğu yaratmaya çalışır. Öğretmenler de kendi sınıflarında eğitmenin yaptığını yapar, yani çocuk kitaplarından, sanat eserlerinden, filmlerden ya da gündelik olaylardan hareketle çocukları düşünmeye ve düşündüklerini tartışmaya teşvik eder. Burada önemli olan tartışmanın felsefi fikirler ve sorular içermesidir. Yani çocukların kafasını kurcalayan, diğerleriyle tartışmasına izin veren kavramlar olmalıdır. Eğitmen, çocuklarla bir tartışma başlatarak felsefi bir tartışmanın ne anlama geldiğini göstermeye çalışır. Bu, öğrencilerin bir cevabı bilmemekten utanmak da dahil olmak üzere tüm çocukların yaşadığı deneyimleri tartışmaları anlamına gelir. Bu deneyimler hakkında kişisel olmamak şartıyla konuşmak istemiş olabilirler. Bir romandaki karakterlerin başına gelenleri tartışarak, olaylar hakkında üçüncü şahıs olarak konuşabilirler. Dolayısıyla artık kendileri değil, başka birisi olurlar. Birbirlerine nedenlerini ve fikirlerini sormaya, birbirlerini dikkatle dinlemeye, düşüncelerini birbirlerinin fikirleri üzerine inşa etmeye alışır. Kısacası üçüncü şahıs üzerinden düşünürler. Öğrencilerin düşüncelerini temellendirerek, gerekçelerini sunarak sağlamlaştırması yapılan tartışmanın amaçlarındandır (Lipman 1988: 36). Cevaplar sorgulama sonucu hep birlikte bulunur, hatta her sorunun cevabını bulmak da amaçlanmaz. Dolayısıyla amaç kesin cevaplar vermek değil, sorgulayarak, eleştirel bakarak çocukların kendi felsefi bakış açılarını geliştirmelerine teşvik ve rehberlik etmektir. Önemli olan adil tartışma, eleştirel düşünüp sorgulama geleneğini kazanabilmektir. Bunun için grubun/sınıfın ihtiyacına göre farklı yöntemler geliştirilebilir. Felsefi hikayeler, romanlar, masallar olduğu gibi resimler, oyunlar, grup çalışmaları vs. de yapılabilir.

Etkinlikte öğretmen/kolaylaştırıcının hangi fikri kimin ifade ettiğine dikkat etmesi gerekir. Ayrıca gruptakilerin birbirlerinin söylediklerine atıf yapması, 'Bu konuda senin fikrin ne? Sen olsaydın ne yapardın? söylenenlere katılıyor musun? Bu ifadenle tam olarak ne demek istedin?' gibi sorularla birbirlerinin düşünceleri üzerinden yeni düşünceler üretilebilmeleri sağlanmalıdır. Bu çocukların karşıt fikirlere saygı duymayı öğrenmeleri açısından da önemlidir. Dahası karşıt fikirlerin

ortaya çıkaracağı gerilimi de iyi kontrol edebilmelidirler. Burada öğretmene/kolaylaştırıcıya düşen görev, çocukların ifade ettikleri düşünceler arasında bağlantı kurabilmek ve düşünceyi çocuklara açık hale getirmektir. Küskünlük, kırgınlık, kusur kabul etmeme, üzüntü, sevinç vs. gibi duygu yansımaları da söz konusu olacaktır. Yine de her durumda öğretmen/kolaylaştırıcı tarafından çocukların çekinmeden konuşabildikleri ve birbirlerine karşı çıkarken de saygının korunduğu bir ortam sağlamalıdır. Dolayısıyla P4C eğitiminde öğretmen serbest tartışma ortamını kolaylaştırır ve herkesin düşüncesini ifade etmesine izin verir (Uyanık vd. 2021: 34-35). Burada unutulmaması gereken husus tartışmanın tamamen öğretmenin kontrolünde olmadığıdır, o sadece konudan uzaklaşılmasın diye konu içinde kalabilecekleri yönlendirmeler yapar, demokratik tartışma olanaklarını sağlar.

P4C eğitiminde kullanılan materyaller de tartışma için sıçrama tahtasıdır. Açık uçlu bir soru, bir dizi olası cevaba izin veren bir sorudur. Kapalı bir soru ise sadece doğru ya da yanlış cevaplara izin verir. Öğretmenlerin çok fazla kapalı soru kullanmasının yol açtığı sorunlardan biri de yıllar içinde çocukların merak duygusunun azalmasıdır. Oysa Sokrates'in yaptığı gibi açık uçlu soruların birçok potansiyel faydası vardır. Kapalı sorular gibi bilişsel meydan okuma sunabilirler, ancak aynı zamanda daha esnek düşünmeyi teşvik eder, tartışmanın derinleşmesini sağlar, tek bir bilgi ögesinden ziyade bilginin sınırlarını test eder, çocukların inançlarının daha iyi değerlendirilmesini teşvik etmek yanlış anlaşılmaları giderme imkânı sunar. Beklenmeyen ve beklenmedik cevaplar, yeni hipotezler ve önceki bilgilerle yapılan bağlantılarla sonuçlanır (Fisher 2018: 2).

Grup içi tartışmada ana karakterler kendi akıl yürütmeleriyle ve yetenekleriyle problemlerini çözmeye çalışır. Öğretmen/kolaylaştırıcı çocuklara destek amaçlı açık uçlu sorularla grubu yönlendirir. Genel itibarıyla bir oturumda önce rahatlama egzersizi ve oturum kurallarının belirlenmesi yapılır. Sorgulamayı başlatmak amacıyla bir uyarıcı gerekir bu da hikayeler, nesnelere, resimler vs

olabilir. Bu uyarıcı üzerine düşünülmesi için biraz zaman verilir ve sonrasında tartışmayı başlatacak soru seçilir. Bu soru hakkında düşünce geliştirilmesi ve grubun birbirlerinin düşüncelerini takip etmesi ve öğretmenin/kolaylaştırıcının sorgulama yolları açmaya teşvik etmesi gerekir. Tartışmayı ve süreci özetleyen ve kaydetmeyi sağlayan bir görsel oluşturulabilir ve son olarak süreci yansıtan özet yapılabilir (Gülenç & Şahin 2021: 7-8).

P4C oturumunda önemli bir diğer nokta da soru kadranıdır. Bu felsefe soruşturmalarını yönetebilmeyi sağlayan sorular üretmek için kullanılacak bir araçtır. Amaç soru türlerini modelleyip aralarındaki ayrımları ortaya koymaktır. Burada merak uyandıran sorular seçilmesi önemlidir. Soru kadranı, soruşturma öncesinde soruların türleri hakkında düşünmek için çember oluşturularak küçük gruplar halinde ya da tüm sınıf için uygulanabilir. Çocuklar bir öyküyü dinledikten sonra boş bir soru kadranını birlikte doldurabilirler ya da gruplara ayrılarak soru sormak için kadranın belirli bir bölümünü seçebilirler. Daha sonra oluşturdukları soruların ayrımlarını belirtirken nedenlerini ortaya koyabilirler. Soruşturmayı başlatmadan önce öğretmen/kolaylaştırıcı bu uygulamayla çocukların tartışma için kendi sorularını geliştirmelerini ve bir anlamda tartışmanın canlandırılmasını sağlayabilir (Yılmaz & Bilican 2019: 25). Bir örnek çalışma:

“Doğruyu söylemek hakkında düşünmek”. Anahtar soru: Gerçek nedir?

1-Bunun gerçek bir hikâye olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? 2-Bir şeyin doğru olduğunu söylediğimizde ne demek isteriz? 3-Doğru olmayan bir şeye ne deriz? 'Yanlış' ne anlama gelir? 4-Yalan nedir? 5-Doğru olmayan bir hikâyeye ne ad veririz? Kurgu / masal / peri masalı nedir? 6-Hikayedeki hangi karakter dürüsttü? 'Dürüst' ne anlama gelir? 7-Öyküdeki hangi karakter yalancıydı? 'Yalancı' ne anlama gelir? 8-Doğruyu söylemek mi yoksa yalan söylemek mi daha iyidir? Neden? Öğretmen: Bir örnek verebilir misiniz? 9-Hiç yalan söylediniz mi? Ne zaman ya da neden olduğunu söyleyebilir misiniz? 10-Yalan söylemek doğru mudur? Doğruyu söylemek hiç yanlış mıdır?

İşte öğretmenin yukarıdaki gibi sorular sorarak başlattığı böyle bir sınıf tartışmasından bir alıntı:

Çocuk 1: Bazen doğru olduğunu düşündüğünüz bir şey söylersiniz. Eğer doğru olduğunu düşünüyorsanız bu yalan değildir. Çocuk 2: Buna katılmıyorum çünkü bir şeyin doğru olduğunu düşünebilir ve doğru olmadığı halde doğru olduğunu söyleyebilirsiniz. Çocuk 2: Yağmur yağıyor diyebilirsiniz çünkü yağmur yağdığını sanıyordunuz ama sadece çatıda kuşlar vardı. Doğru olduğunu düşündüğünüz bir şeyi aslında doğru olmadığı halde söyleyebilirsiniz. Çocuk 3: Bir şeyin doğru olup olmadığını ancak siz ya da bir başkası onu kendi gözleri ve kulaklarıyla görürse anlayabilirsiniz. Bu yüzden birçok insan hayalet ya da cadı gibi şeylerin doğru olduğunu düşünür. Ama yanılıyor olabilirsin, bu yüzden doğru olduğunu söylemeden önce kontrol etmelisin. Çocuk 4: Siz doğru dediğiniz için doğru değil, ama doğru olabilir (Fisher 2018: 3).

P4C Amacı ve Hedefleri

P4C'de amaç felsefe öğretmek değildir. Öğretmen/kolaylaştırıcı felsefi problemlerin içine çocukların ilgisini çekerek o konuları irdelemelerine imkân sağlar. Klasik/standart eğitim modelinde olduğu gibi tanımları, problem çözümlerini öğretmez. Bir kolaylaştırıcı gibi yol gösterip, tartışmaya müdahil ya da taraf olmadan çocukların kendi aralarında tartışmalarını, özgün fikirlerini ortaya koymalarını sağlamaya çalışır. Böylece öğretmen bir nevi felsefi farkındalık oluşturur. Bunu başarabilmek için de çocukların cevap beklentisiyle sordukları soruları konu içinde kalacak şekilde başka bir soruyla başkalarına yönlendirerek tartışmayı hararetlendirebilir. Bunun için kolaylaştırıcı çocukların düşünceleri arasında bağlantı kurabilmeli ve çocukların kendine sorduğu soruları başka bir soruya dönüştürerek yönlendirebilmelidir.

Lipman'a göre düşünce temelli bir tartışma kolay bir başarı değildir. Pratik gerektirir. Dinleme ve yansıtma alışkanlıklarının geliştirilmesini gerektirir. Bu, bir tartışma sırasında kendilerini ifade edenlerin, anlamsızca konuşmamak için düşüncelerini düzenlemeye çalışmaları gerektiği anlamına gelir. Çok küçük çocuklar ya hep birlikte konuşmak isteyebilirler ya da hiç konuşmayabilirler. İyi bir tartışmanın gerektirdiği sıralı prosedürleri öğrenmeleri zaman alır. Tartışma sürecinin çocuklar için öğrenmesinin bu kadar zor olmasının nedenlerinden biri,

kendilerini özdeşleştirebilecekleri iyi tartışma modellerinde sıklıkla yetersiz kalmalarıdır. Ne ev ne de okul onlara, yetişkinlerin çocuklarıyla, hatta yetişkinlerin yetişkinlerle olan tartışmalarının örneklerini sunmuyorsa, aslında her nesil çocuk tüm tartışma sürecini kendi başına icat etmelidir, çünkü hiç kimse bunun nasıl olduğunu göstermez. Kısacası, diyalogun eğitim sürecine anlamlı bir şekilde girmesi isteniyorsa, her çocuğun otomatik olarak özümseyebileceği, özdeşleşebileceği ve dahil olabileceği yerleşik bir tartışma geleneğine sahip olmak yararlıdır. P4C üzerine yazılan eserler çocukların hem birbirleriyle hem de yetişkinlerle diyalog modellerini sunmaktadır. Bu eserler otoriter olmayan, beyin yıkama karşıtı, sorgulama ve akıl yürütmenin değişkenliklerine saygı duyan, alternatif düşünce ve hayal gücü biçimlerinin gelişimini teşvik eden ve küçük bir topluluğa katılmanın ve yaşamının nasıl bir şey olabileceğinin taslağını çizen modellerdir. Çocukların kendi çıkarları vardır, ancak birbirlerine insan olarak saygı duyarlar ve bazen, bunun tatmin edici olması dışında başka hiçbir neden olmaksızın iş birliğine dayalı soruşturmaya girebilirler (Lipman et al. 1977: 85). Grup/sınıf çalışmasının en büyük faydası çocukların birbirlerinden öğrenmesini sağlamasıdır. Çünkü çocukların eğitimi üzerinde hiçbir şey akranlarından öğrendiği kadar etkili değildir.

“Okul öncesi ve ilköğretimin ilk evresinde yapılacak felsefe eğitiminin hedefleri UNESCO tarafından bağımsız düşünen yurttaşlar yetiştirme, çocukların kişisel gelişimine yardım etme, çocukların dil, konuşma ve tartışma yetilerini geliştirme, felsefeyi kavramlaştırma yeteneğini kazandırma ve çocuklara uygun bir öğretme yolu geliştirme olarak belirlenmiştir” (Tepe 2015: 79). Dünyada ve ülkemizde çocuklara yönelik yapılan felsefe çalışmalarında onların sağlıklı bir şekilde düşünmeleri ve düşündüklerini doğru şekilde ifade etmeleri amaçlanmaktadır (Çotuksöken 2015: 37). Düşünme ediminin eleştirel, yaratıcı, özenli ve dayanışmacı etkinliği sonucunda, felsefe soruşturması çocuklarda gelişmesi hedeflenen bilişsel, duygusal ve iletişim becerileri kazanımlarını sağlar. Çocuklar bu sayede tartışma kültürünü öğrenerek rasyonel ve demokratik bir

ortamda kendini ifade edebilen, sorular sorup soruşturmanın içeriğine karar verebilen, özgüvenli bireysel alışkanlıklar kazanır. Ayrıca küçük yaşta çocuklar kavramların anlamları, doğru ya da etik kararın ne olduğu vs. konusunda birbiriyle diyalog kurarak kendilerinin ve fikirlerinin önemli olduğunu hissedecek ve içinde buldukları sistemin bir parçası olduklarını göreceklerdir. Bu geleceğe yönelik olumlu yönde değişimi de beraberinde getirebilecek bir kazanımdır (Bakır 2018: 11-13, 16). P4C, çocukların diyalog kurma ve problem çözme, bağımsız düşünme ve akıl yürütme becerileri geliştiren ve felsefi sorulara yanıt verme kabiliyetlerini arttıran eleştirel bir bakış da kazandırır. Ayrıca mantıksal analiz yapma, argüman üretme ve karşıt argüman geliştirme, kendi düşündüklerini farklı görüşlerin olduğu bir ortamda cesaretle savunabilme ve farklı görüşlere saygı duyma, sadece bireysel değil toplumsal yargı becerileri geliştirebilme yeteneği kazanan bireyler hem sosyal hem kişisel yaşamlarında daha başarılı olurlar.

Lipman'ın da dediği gibi makul bir eğitim her şeyden önce, çocuklara iyi okuma ve yazmayı, iyi konuşma ve dinlemeyi, iyi muhakeme yapmayı öğretmeyi içermelidir. Bu beceriler olmadan, öğrenciler vatandaşlık ve yaşam sorunlarıyla yüzleşmeye hazır olmayacaklardır. Eleştirel düşünme izole edilmiş, parçalara ayrılmış becerileri öğretmek yerine, becerileri sistematik olarak birbirine bağlamaya odaklanır, böylece kişi bir disiplinin konusu hakkında düşündüğünde bunu organize ve kapsamlı bir şekilde yapar. Eğer kişi bu becerilerin ne zaman uygulanması gerektiği konusunda muhakeme yeteneğinden yoksunsa, bilişsel becerilere sahip olmanın pek bir değeri yoktur. Felsefenin amacı düşünürler yetiştirmektir ve bu sadece beceri öğretmek yapılamaz. Dahası, P4C'de amaç sadece öğrencilerin kuru analiz kapasitelerini keskinleştirmek değil, aynı zamanda zihnin yaşamını dramatize etmektir; böylece çocuklar bir sorgulama topluluğu içinde ortak ilgi alanlarına giren fikirleri tartışırken eleştirel eğilimler geliştireceklerdir. Bu şekilde birlikte düşünme yoluyla çocuklar mantıklı ve bağımsız düşünürler haline gelirler. Ayrıca birbirlerine nedenlerini ve fikirlerini sormaya, birbirlerini dikkatle dinlemeye, birbirlerinin fikirleri üzerine inşa etmeye

alışırlar (Lipman 1988: 37). Sonuç itibariyle de çocuklar sorgulama, analiz etme, farklı açılardan düşünebilme becerileri kazanırlar. Böylece kendi düşüncelerini de sorgulayıp yeni düşüncelere yelken açabilirler.

Çünkü felsefenin konu edindiği soyut kavramları hikâye, masal vs. içinde geçen olaylar vasıtasıyla hayal gücü sayesinde keşfetmeye, yaratıcı oyunlara katılmaya ve kendi benzersiz bakış açılarını geliştirmeye teşvik edilirler. Bu yaratıcılık ve hayal gücü, yenilikçiliği ve problem çözme becerilerini geliştirmede hayati öneme sahiptir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi P4C çocukların eleştirip sorgulamalarını, yaratıcı ve planlı-disiplinli düşünmelerini sağlamayı amaçlar. Böylece bir konuya farklı bakış açıları geliştirebileceklerdir. P4C eğitimleri sayesinde çocuk birey olarak değer görüp kabullenilişinin farkına vararak kendine güven duygusunu da arttırır. Başkalarının fikirlerini dinleyip saygı duymayı, eleştirip, sorgulamayı ve dolayısıyla tartışma geleneğini ve analitik düşünmeyi öğrenir. Sorgulamaktan çekinmeyen çocuk yeni ve yaratıcı fikirler üretme cesaretini de gösterir. Hayata bakışı daha gerçekçi olduğu gibi hayatının her alanında daha başarılı olur, düşünce yapısı gelişir. Daha dikkatli ve mantıklı kararlar verir (Gönül 2011: 59).

Sonuç olarak Lipman zenginleştiren, aydınlatan ve özgürleştiren, anlayışı teşvik eden, muhakemeyi geliştiren ve insanlığın gelişmesi için sorgulamanın uygunluğuna dair net bir his veren bir eğitime ulaşabileceğini düşünür (Lipman, 2003: 5-6). Çocukların kendi kimliği hakkında bilinç kazanması, kültürel çevresi hakkında bilgisi ve toplumsal düşünme becerisini arttırması, yargılayabilme gücünü geliştirmesi ve gündelik hayatta problemlerini çözmeye felsefi bakış açısından faydalanması ve kazanımlarını günlük hayatıyla ilişkilendirip, okudukları üzerinde konuşabilen ve yazabilen (Direk 2020: 13) bireyler olmalarını sağlar. Bundan sonra çocuklar sadece 'benim fikrim bu' demek yerine kendi düşüncelerinin gerekçelerini ortaya koymaya başladıkları gibi başkalarının

düşüncelerinde de bir gerekçe arayacaklardır. İkna edebilmenin ya da ikna olmanın bir yolu da bu olacaktır. İşte tam da bu felsefedir.

Sonuç

P4C son dönemlerde bütün dünyada popülerlik kazanmış bir eğitim modelidir. Çocukların düşünme becerilerini geliştirmek, yaratıcı ve eleştirel, işbirlikçi düşünme yeteneklerini artırmak ve evrensel değerleri (demokrasi, insan hakları vs.) anlamalarına yardımcı olmak amacıyla tasarlanmış bir eğitim programıdır. Sadece eğlenen başka bir beklenti içinde olmadan oyun oynayan ve yaratılıştan var olan merak duygusunu keşfetme ile perçinleyen çocuk hem çevresini hem kendini bu yolla tanımaya başlar. Böylece çocukta oyun oynadığı arkadaşları dolayısıyla grup kuralları ve değerleri ile ilgili bir bilinç de oluşur. Bu tarz eğitim ve öğretim modeli (P4C) keşfetmekten uzak, monoton, pasif ve ezberci eğitime engel olmak için önemli ve değerli bir alternatiftir.

Bu eğitim yoluyla çocukların kendilerini rahatça ifade edebilmeleri, özgüvenli olmaları, kendi görüşleri söz konusu olduğunda cesaretli ve başka görüşlere de saygılı olmaları, nitelikli bir şekilde akıl yürütme yetenekleri ve hayal güçlerini geliştirmeleri hedeflenir. Felsefe eğitimi, çocukların sorgulama, analiz etme, mantıklı düşünme ve problem çözme, empati kurma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur ve onları etik değerleri anlamaya ve başkalarının düşüncelerine saygı duymaya teşvik eder. İlkokul döneminden itibaren başlayan felsefe eğitimi, çocukların bireysel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunur. Çünkü felsefe, diğer pozitif bilimler gibi uzmanlaşılacak alanlar haricinde aslında herkesi ilgilendiren, hayatın içinden sorunlarla ilgilidir ve hayata bakışımıza yön verir. Bu eğitim çocuklarda birçok zihinsel ve duygusal kazanım sağlar. Sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler hem başkalarının hem de kendilerinin eylem ve düşüncelerini irdeler, saygı ve empati duygusu geliştirirler. İşte diyalogu dolayısıyla başkalarını eşit ve değerli görmeyi sağlayan da budur. Günümüzde en büyük problemlerden biri de insanların birbirine tahammülünün kalmaması ve

dolayısıyla birbirini anlamaktan uzak olmalarıdır. Bu durum dikkate alındığında P4C eğitim modelinin gelecek nesiller için çok değerli kazanımları olacağı aşikardır.

Bu eğitimde öğretmen tıpkı bir kolaylaştırıcı gibi çocukların felsefe sayesinde daha sistemli düşünme becerileri geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Düşünmeyi öğrenmek ya da doğru düşünmeyi öğrenmek felsefe etkinliği gerektirir. Düşünmek eğitimin temeli olduğu için de aslında okul öncesi dönemden başlaması gereken bir etkinliktir. Amaç, çocuklara tarihsel felsefe bilgisi vermek değildir, onların hayatın her alanında düşünen, sorgulayan, eleştiren, sorumlu bir varlık haline gelmesine katkı sağlamaktır. P4C etkinliği ile konuşmaktan ve hata yapmaktan korkmayan özgüven sahibi, başkalarının görüşlerine saygı duyup dinleyebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen bireyler yetiştirmek hem kendimizi hem çevremizi hem de dünyamızı değiştirip daha yaşanabilir hale getirmenin de anahtarıdır.

Bundan dolayı ülkemizde hem müfredat değişikliği ile erken yaşlarda eleştirel düşünme, yaratıcı hayal gücü ve felsefe derslerine daha çok yer verilmeli hem de okul, aile, öğretmen-öğrenci çevresiyle birlikte ele alınmalıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta felsefi içerik ve metotların olduğu çocuk kitapları, öyküler gibi eğitim materyallerinin bütünüyle yetişkinler tarafından hazırlanmamasıdır. Bu materyallerde uygulamaların içeriği çocuklarla yapılan etkinlikleri içermelidir. Aksi halde yine çocukların yaptığı değil, yetişkinlerin kurguladığı felsefeye dönüşür.

Education, Philosophy and P4C

Summary

Nurhayat ÇALIŞKAN AKÇETİN

Assist. Prof. Dr.

Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Muğla, TR
0000-0003-3958-7542
nurhayatakcecin@mu.edu.tr

Introduction

Throughout history, education and training activities have been closely related to human self-education. Education and training are the basis of the development, progress and perfection of a society. It is of great importance for both the world and our country to keep up with technological developments in the field of education as in every field. New studies, new methods and techniques to be developed will also provide the formation of new ideas. However, teachers and students often cannot keep up with this active structure in the face of methods and techniques that are constantly renewed for education and adapted to the age. Perhaps one of the biggest problems encountered in our own education system is the rote memorisation/fixed model. In this system, children are encouraged to memorise what is given and get high grades in exams. However, they lack a procedure that will enable them to reach the answers themselves by thinking and questioning. Philosophy is the most important pillar to get rid of this pincer. Because individuals who think, question and criticise can both learn permanently and produce original ideas. Philosophy opens the laziness of the mind. In this context, philosophy is an awareness education. In addition, philosophy is an action, an activity far from monotony where the nature of concepts such as freedom, justice, happiness, truthfulness, honesty, virtue and beauty are asked.

Of course, one does not automatically become a critical thinker just because one enters adulthood. Complex thinking is neither innate nor magical. It is through praxis, not through technique, repetition and memorisation, that this kind of thinking is fostered (Daniel & Auriac 2011: 421). Understanding the importance of this, countries have started to develop praxis-based education and training systems that put children at the centre. Recently, there has been a tendency in this direction in our country. Because if a person starts to question, criticise and consult at an early age, he/she gains a character that affects his/her whole life. For this reason, P4C (*Philosophy for Children*), which encourages the use of philosophical enquiry in the classroom/group, has become an educational model that has recently gained popularity in the education of children. It is recognised that children, like adults, have questions that should not be ignored. P4C has been adopted especially by educators and has become more and

more widespread because it supports children to develop dialogue and social judgment skills along with questioning, critical thinking skills by keeping this questioning and therefore curious structure of children alive.

Education and Philosophy within P4C

The fact that all branches of science are fed by philosophy is an indication that no science should be considered separately from philosophy. Therefore, education should not be considered separately from philosophy. Philosophy of education is a branch of philosophy that analyses basic questions and concepts related to education. The most important achievement of philosophy in education is that children move from being passive objects to active subjects. As G. W. F. Hegel (1770-1831) said, "education that will lead to freedom enables young people to acquire the habit of appealing to their own truth and reason at an early age." (Vorley 2019: 12). "The aim of education is to raise conscious people who are aware of themselves and their surroundings, who are able to distinguish between good and bad, right and wrong, and beautiful and ugly" (Dirican 2017: 173).

For thousands of years, philosophers have sought answers to questions such as "What is justice?" "What is beauty?" "What is truth?" "What is the right thing to do?" and "How can I be sure of what I know?". These questions are not outside of life as it is thought, but they are questions that most of us are curious about, especially as children. We need ideas such as justice, right and wrong, beauty, knowledge and reality to make sense of our lives. Another thing we realise is that philosophical questions are not easy to answer. So perhaps the questions are more important than the answers. They are also extremely confusing, not only because there are so many possible opinions about them, but also because it is not easy to say what makes our own opinion worth defending. This is not to say that there are 'no right or wrong answers' in philosophy, or that philosophy is merely a matter of opinion. It means that it is not easy to get large numbers of people to agree about them, and it is not easy to find permanently satisfactory answers, even for ourselves (Lipman 1980: 2).

In addition to this questioning, philosophy also offers a method that enables each individual to come up with unique answers. This method involves critical reasoning. In other words, philosophy seeks reasons to support, i.e. justify, the answers we find based on our own reasoning as a result of questioning. Therefore, philosophy differs from the discussions and reasoning in our daily lives by providing reasons and trying to be careful, clear and systematic in formulating claims. (Gaut & Gaut 2022: 15-16). In fact, children use reasoning from a very early age. It is observed that many children defend their own ideas by putting forward surprisingly good arguments when arguing with their peers or with an adult. From this point of view, P4C seeks to answer the question: Can the philosophical method be incorporated into education to enable children to discuss philosophical methods and concepts? What should be encouraged here is rational enquiry. Teachers can achieve this without instilling their own ideas. That is, children should question moral and social issues as a community and experience first-hand the diversity of community perspectives on these issues. When

they belong to a thoughtful and insightful classroom community of enquiry, they are likely to become thoughtful and insightful themselves (Lipman 1988: 37).

P4C Historical Development

P4C is an educational model developed in the 1970s by the American philosopher Matthew Lipman (1923-2010), a professor of philosophy at Columbia University in New York. Lipman recognised the lack of intellectual abilities of his university students. Based on this, he argued that philosophy education should be taken during childhood. Although philosophy seems to be a heavy field for children, he thinks that children can learn philosophical thinking skills and this can change their view of life. For this purpose, P4C is an educational model/programme that aims to develop children's critical thinking, creativity, cooperation, empathy and philosophical thinking skills. Philosophy education for children helps children develop their intellectual abilities, while at the same time increasing their self-confidence and improving their ability to express themselves. This education programme helps children to develop their philosophical thinking skills, express their thoughts and be open to different perspectives, thus helping them to better understand and solve the problems they will face throughout their lives. (Özkan 2020: 49-56).

In particular, since 1974 the *Institute for the Advancement of Philosophy for Children* at Montclair State University and its affiliated centres have been largely responsible for the spread of P4C programmes in schools and other settings around the world. Lipman and his colleagues have developed a curriculum that encourages students to engage in philosophical debates on issues such as truth, justice and knowledge. The first novel for P4C, which became popular in the world after the 80s, was "*The Discovery of Harry Stottlemeier*" written by Lipman. Lipman designed his philosophical novel to help pre-university youth learn to reason and dialogue. When this novel was practised and found to develop critical thinking skills, Lipman became interested in writing more material, including resource guides specifically for children and teachers (Sharp et al., 2008: 15). Gareth Matthews (1929-2011) argues that not only children but also adults can be given the attitude of philosophising. (Çayır 2015: 26). Ann M. Sharp (1942-2010) also played a major role in spreading this method worldwide. She is the founder of the *International Council for Philosophical Inquiry with Children* (ICPIC), which brings together all children's philosophy centres in the world. (Unal 2023).

P4C Education

The child who just has fun, plays games without any other expectation and reinforces his/her innate sense of curiosity with discovery, starts to recognise both his/her environment and himself/herself in this way. Thus, the child also develops a consciousness about group rules and values due to the friends they play with. This type of education and training model (P4C) is an important and valuable alternative to prevent monotonous, passive and rote learning. The aim of the philosophical support materials designed by Lipman in P4C education is to foster in the younger generations the skills and attitudes related to critical thinking and the ability to dialogue with peers to solve a common problem (Daniel & Auriac 2011: 422). In P4C education, a stimulus (book, newspaper article, picture, song, etc.) is selected in line with a concept

such as courage, justice, freedom to be discussed. The aim here is to start by asking simple questions and to gradually draw the discussion to a philosophical dimension. This is an education in thinking or a discussion on concepts. Since this discussion is in a chat environment, there is no need to say 'Plato said this about this concept, Aristotle said that...'. In fact, this is one of the important requirements for education. Of course, historical information should be given in education, knowledge progresses by building on something. However, the important point in P4C education is how the individual solves the problem himself/herself or, for example, what a concept means to him/her. Thus, we can get rid of the memorisation of who said what, and we can produce more permanent and original ideas as we blend them with our own thoughts.

In the group discussion, the main characters try to solve their problems with their own reasoning and skills. The teacher/facilitator guides the group with open-ended questions to support the children. In general, a session is preceded by a relaxation exercise and determination of the session rules. A stimulus is needed to initiate questioning, which can be stories, objects, pictures, etc. Some time is given to think about this stimulus and then a question is chosen to start the discussion. It is necessary to develop thoughts about this question and the group should follow each other's thoughts and the teacher/facilitator should encourage them to open ways of enquiry. A visual can be created to summarise and record the discussion and the process, and finally a summary reflecting on the process can be made (Gülenç & Şahin 2021: 7-8).

P4C Purpose and Objectives

In P4C the aim is not only to sharpen students' capacity for dry analysis, but also to dramatise the life of the mind, so that children develop critical dispositions as they discuss ideas of common interest within a community of inquiry. Through thinking together in this way, children become logical and independent thinkers. They also get used to asking each other for reasons and opinions, listening carefully to each other, building on each other's ideas. As a result, children gain the skills of questioning, analysing and thinking from different perspectives. In this way, they can also question their own thoughts and set sail for new ideas. In a non-philosophical conversation, one responds to a question with an answer. In a philosophical discussion, however, one usually responds to a question by trying to decipher the meaning of the question. An example of this is asking a child what time it is and the child responding by asking "What is time?". Philosophy offers such a methodology by enabling children/students to analyse questions and reflect on assumptions. When both teacher and pupils identify with the methodology and begin to think spontaneously and stimulatingly throughout the school day, it is easy to see that achievement increases (Lipman 1988: 36-37).

"The objectives of philosophy education in pre-school and the first stage of primary education are defined by UNESCO as raising independent thinking citizens, helping children's personal development, developing children's language, speech and discussion skills, giving children the ability to conceptualise philosophy and developing an appropriate way of teaching children." (Tepe 2015: 79). In the

philosophy studies conducted for children in the world and in our country, it is aimed for them to think in a healthy way and to express their thoughts in the right way. (Çotuksöken 2015: 37). As a result of the critical, creative, attentive and solidaristic activity of the act of thinking, philosophical enquiry provides children with the cognitive, emotional and communication skills they are expected to develop. In this way, children learn the culture of discussion and acquire self-confident individual habits that enable them to express themselves in a rational and democratic environment, ask questions and decide on the content of the enquiry. In addition, at a young age, children will feel that they and their opinions are important and that they are a part of the system they are in, through dialogue with each other about the meaning of concepts, what is the right or ethical decision, etc. This is an achievement that can bring about positive change for the future. (Bakır 2018: 11-13, 16). P4C also provides children with a critical perspective that develops their ability to engage in dialogue and problem solving, independent thinking and reasoning skills, and increases their ability to respond to philosophical questions. In addition, individuals who gain the ability to make logical analyses, to produce arguments and develop counter-arguments, to defend their own opinions courageously in an environment with different opinions and to respect different opinions, and to develop not only individual but also social judgement skills will be more successful in both their social and personal lives.

Conclusion

In P4C education, the teacher, like a facilitator, should help children develop more systematic thinking skills through philosophy. Learning to think or learning to think correctly requires philosophical activity. Since thinking is the basis of education, it is an activity that should start in the preschool period. The aim is not to provide children with historical philosophical knowledge, but to help them become responsible beings who think, question, criticise and criticise in all areas of life. Raising individuals who are not afraid of speaking and making mistakes with P4C activity, who have self-confidence, who can respect and listen to the opinions of others, who can establish dialogue (because dialogue begins when we see the other person as equal and value their opinions), and who can think critically and creatively is the key to changing ourselves, our environment and our world and making it more livable.

Therefore, in our country, critical thinking, creative imagination and philosophy lessons should be given more space at an early age with curriculum changes and should be handled together with the school, family, teacher-student environment. However, the point to be considered here is that educational materials such as children's books and stories with philosophical content and methods should not be prepared entirely by adults. The content of the applications in these materials should include activities with children. Otherwise, it turns into a philosophy constructed by adults rather than what children do.

KAYNAKÇA | REFERENCES

- Bakır, O. (2018). Çocuklar İçin Felsefe Mi, Felsefe İçin Çocuk Mu? İçinde Mehmet Erte (Ed.), *Çocuklar İçin Felsefe* (ss. 10-16). Sayı:1325, *Varlık Dergisi*
- Çayır, N. A. (2015). *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma* [Doktora]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çotuksöken, B. (2015). Düşünme Eğitiminin Güncel Durumu ve Sorunları. İçinde B. Çotuksöken & H. Tepe (Ed.), *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi* (ss. 35-48). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Çubukçu, İ. Â. (1977). *İslâm Düşünürleri*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Ankara.
- Daniel, M.-F., & Auriac, E. (2011). Philosophy, Critical Thinking and Philosophy for Children. *Critical Thinking and Philosophy for Children*, 43(5), (ss. 415-435). Routledge.
- Direk, N. (2020). *Filozof Çocuk*. İstanbul: Pan Yay.
- Dirican, R. (2017). Çocuklarla Felsefeye Varoluşsal Bir Bakış. *Çocuk ve Medeniyet*, (ss. 167-177). Sayı: 2.
- Fisher, R. (2023, Temmuz 28). Talking to Think: Why Children Need Philosophical Discussion. İçinde D. Jones & P. Hodson (Ed.), *Unlocking Speaking and Listening* (3. bs). Routledge. <http://www.marilenabeltramini.it/children/talking.pdf>
- Gaut, B., & Gaut, M. (2022). *Çocuklar İçin Felsefe (Pratik Bir Rehber)* Çev: (F. Orman). İstanbul: Karakarga Yay.
- Gönül, L. (2011). *Atinalı Timon (Çocuklar için Shakespeare ile Felsefe)*. Ankara: Odtü.
- Gülenç, K., & Şahin, D. (2021). *Çocuklar İçin Felsefi Öyküler*. İstanbul: Ayrıntı.
- İbn Haldun. (2015). *Mukaddime 2* (Çev: S. Uludağ, 11. bs). İstanbul: Dergâh Yay.
- Jaspers, K. (1997). *Felsefe Nedir?* İstanbul: Say Yay.
- Karakaya, Z. (2006). Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 6(4), (ss. 23-37).
- Langrehr, J. (2008). *Learn to Think*. New York: Routledge.
- Lipman, M. (1980). Philosophy For Children. *Analytic Teaching*, 1(1).

Lipman, M. (1987). *Critical Thinking: What Can It Be?* Resource Publication, (Ed. Wendy Oxman-Michelli) Montclair State College Institute for Critical Thinking. Series 1, No1, Upper Montclair. (ss. 1-15).

Lipman, M. (1988). On Philosophy in the Curriculum: A Conversation with Matthew Lipman. İçinde R. Brandt (Ed.), *Educational Leadership (Association for Supervision and Curriculum Development)* (ss. 34-38).

Lipman, M. (2003). Thinking in Education. İçinde *British Journal of Educational Studies* (Sayı 2). UK: Cambridge University.

Sharp, A. M., Lipman, M., Jackson, T. E., & Kennedy, D. etc. al. (2008). *Philosophy For Children (Practitioner Handbook)* (M. Gregory, Ed.). Montclair: Montclair State University.

Lipman, M., Sharp, A. M., & Oscanyan, F. S. (1977). *Philosophy in The Classroom*. USA: Universal Diversified Services.

Ludewig, A., & Swan, A. (2007). *101 Great Classroom Games (Easy Ways to Get Your Students Playing, Laughing, and Learning)*. USA: McGraw Hill.

Murris, K. (2023, Ağustos 15). *ResearchGate*.
<https://www.researchgate.net/profile/Karin-Murris>.

Özkan, B. (2020). Çocuklar için Felsefe Neden Önemlidir? *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi*, 4(1), 49-61.

Rousseau, J. J. (2000). *Emile ya da Çocuk Eğitimi Üzerine* (M. Çev. Baştürk & Y. Kızılçim, Ed.). Erzurum: Babil Yay.

Sönmez, V. (2009). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yay.

TDK. (2023, Ağustos 15). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>.

Tepe, H. (2015). UNESCO Verileri Işığında Dünyada Çocuklar için Felsefe. İçinde B. Çotuksöken & H. Tepe (Ed.), *Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi*. Türkiye Felsefe Kurumu.

Topçu, N. (2017). *Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aranızda* (Düz.: E. Erverdi & İ. Kara, Ed.). İstanbul: Dergâh Yay.

Uyanık, M., Akyol, A., Özcanbaz, M., Emektar, N., Uyanık, H. B., Uyanık, M., Uyanık, M., & Çılgın, H. (2021). *Çocuklar İçin Felsefe (Hayal ve Hayret Duygusunu Korumak)* (M. Uyanık, Ed.). İstanbul: Post Yay.

Ünal, S. (2023, Eylül 8). *Ann Margaret Sharp kimdir?* FELSEFEGÜNDEM.
<https://www.felsefegundem.com/2020/10/17/nedirkimdir/annmargretsharp/>

Wartenberg, T. E. (2020). *Küçük Çocuklar İçin Büyük Fikirler* (S. Çev. Kurtar & A. K. Gülen, Ed.). Bursa: Sentez Yay.

White, D. A. (2022). *Çocuklar İçin Felsefe* (E. Çev: Akman, Ed.). Ankara: Odtü.

Worley, P. (2019). *Felsefe Makinesi* (T. (Çev.) Ebeseek Büyükuğurlu, Ed.). İstanbul: Paraşüt.

Yılmaz, N., & Bilican, Y. M. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Felsefe (Öğretmen ve Öğrenciler İçin P4C Uygulama Örnekleri)*. İstanbul: Ayrıntı Yay.